

MEGHÍVÁS

S A F F E R P Á L

A jó hivatalnok úgy ismeri a főnöke tulajdonságait és gyengéit, ahogyan az erdőben a nyúl és az őz ismeri a farkas és a róka tulajdonságait.

Ez valamennyiüknek létkérdés.

A különbség csak annyi, hogy az erdei vad megtartja magának az ismereteit, a hivatalnok viszont rendszerint egy találó csúfnévbe tömörítve, továbbadja őket hivatalnoktársainak.

Így volt ez Boros Károllyal is, a járási felvásárlási hivatal főnökével, akit beosztottjai maguk között Halszemű Ivánnak neveztek.

Ivánnak Rettegott Iván orosz cárról nevezték el, akinek hidegglős történetét akkoriban pergették a járási székhely egyetlen mozi-jában.

Azért kapta ezt a nevet, mert a hivatalában hideg, kíméletlen fegyelmet tartott, ami az ott dolgozó, minden hájjal megkent volt városi írkokoknak ugyanolyan nevetségesen feleslegesnek látszott, mint a háborút alig látott, békésen kérődző parasztváros közönségének a mozicár eszelős kegyetlensége.

Meg kell hagyni, Ivánnak valóban nem volt érzéke a kor romantikájához.

Amit más irodákban ünnepélyes munkavállalással, munkaversenyben, zászlócskákkal csináltak, azt nála egyszerűen munkaidőben kellett elvégezni.

Érthető, hogy ezt a szemére vetették.

Nem a sok munka bántotta az embereket. Jó munkások voltak, könnyen elvégezték. Az fájt, hogy elesetek a munkavállalást követő munkagyőzelmektől. Azokat ugyanis más osztályokon és hivatalokban mindig egy kis bensőséges eszemiszommal ünnepelték.

Halszeműnek azért nevezték el, mert ha valamelyik beosztottjával beszélt, akkor annak a kabátgombjára, vagy a háta mögé me-

redt, úgyhogy a szerencsétlenségnek hol az a kellemetlen érzése támadt, hogy illetlenül rendetlen a ruhája, hol pedig az, hogy valaki áll a háta mögött.

Való igaz volt, hogy Iván egy bizonyos értelemben keresztülnézett az embereken.

Személy szerint nem érdekelték a munkatársai, illetve csak addig érdekelték, amíg el nem végezték a munkájukat, vagy le nem telt a hivatali idő. Egyikükről sem tudott egy szóval sem többet, mint amennyi az illető személyi lapjában állt.

Ha figyelembe vesszük az akkori időknek azt a szép szokását, hogy elvtársi gondoskodás címén mindenki szenvedélyesen belekötönyeskedett a mások életébe, akkor az ebben a csúfnévben kifejezett szemrehányás is teljesen érthetővé válik.

De ez már nem volt olyan lártatlanul tréfás, mint az első. Volt mögötte valami sötét, fenyegető, ami meghaladta a szokványos fej-munkás pletykák naiv kajánságát.

Akkoriban ugyanis, közvetlenül a forradalom győzelme után, az egyszerű becsületes ember tudatában az egész világ, a jelen és jövő, egyszóval minden, olyan egyszerű, jó és érthető lett, hogy az emberek nem tudták elviselni az érthetlent, a titokzatost.

A józan lész világosságának ebben a ragyogásában csak a megvert ellenforradalom titkolódzott, bujkált a sötétben, amiből logikusan következett a fordítottja is, hogy az emberek minden titok és elzárkózás mögött ellenséget, ellenforradalmat gyanítottak.

Mondanom sem kell, hogy Halszemű Iván, illetve Boros Károly esetében az ilyesféle gyanú teljesen alaptalan volt.

Egészen más volt az ő hideg tekintete mögött, valami, amit az akkori idők embere nem érthetett és nem láthatott, különben bizonyára felsikoltott volna.

Közvetlenül a háború után, amikor a falvakból, a városvégekről a fiatalok áradata előzőnlötte a gyárakat és iskolákat azzal a szándékkal, hogy megtanulnak mindent, ami megtanulható és megteremtenek mindent, ami megteremthető, velük együtt jöttek olyanok is, akiknek nem volt türelmük sem a gyárhoz, sem az iskolához.

Sóvár szemű fanyar legények voltak ezek, többnyire valahonnan az élet fagyos oldaláról, álmok nélkül, illúziók nélkül, de készen mindenre.

Velük teltek meg a hirtelen felszaporodott hivatalok.

Halszemű Iván ehhez a fajtahoz tartozott.

Ő is egy környékbeli faluban született. Az apját korán elvitte egy Galíciából hazahozott gránátszilánk.

Az anyja urat akart nevelni a gyerekből, de erejéből csak négy polgárina futotta. Akkor megbetegedett, és beadta a fiát gyakornoknak a malomba.

Ivánt, azonkívül, hogy éhbérért dolgoztatta, ha az irodán nem akadt munka, a gazda kiküldte a malomba zsákolni, mondván, hogy a gyakornoknak ezt is gyakorolni kell.

Itt tanulta meg, hogy a világ kétféle emberekből áll, azokból, akik parancsolnak és azokból, akik engedelmeskednek, és hogy ő az utóbbiakhoz tartozik.

Néhezen tűrte, de változtatni ezen nem tudott.

Ezért az ősi emberi cselhez folyamodott: megfordította a valóságot.

A fásasztó, lelketlen munkát dicsőségnek nyilvánította, a saját megalázó helyzetét becsületnek és tisztességnek, és mindebből kifolyólag hamarosan meggyőződésből vallotta, hogy az engedelmesség minden emberi dolgok alapja.

Nem is sejtette, hogy ezzel tulajdonképpen felkészült, hogy láteljen a parancsolók táborába.

A lehetőség arra el is érkezett, a felszabadulás után, a háború vége felé, egy nagybácsi alakjában, akit személyesen nem ismert, csak emlékezett, hogy az anyja a háború előtt úgy emlegette, mint semmirekellőt, mint a család szégyenét, akiből, soha nem lesz ember, mert örökké politizál és többet van börtönben, mint szabadon.

A háború elején el is tűnt a nagybácsi, és most egyszeriben megjelent, terepjáróban, tisztí egyenruhában, hogy a frontra menet meglátogassa őket.

Idejéből csak annyi tellett, hogy a sír szélén álló testvérét megkérdezze, hogy van, hogy az unokaöccsének megveregesse a vállát, és már ment is tovább. Még egy kávé se akart meginni a jöttére összefutott helyi politikusokkal.

De a híre, dicsősége, ott maradt. És beragyogta a falut.

Iván pedig ettől kezdve lett a hős unokaöccse.

Az új helyzetre addigi élettapasztalatainak megfelelően engedelmességgel felelt. Szorgalmasan eljárt az értekezletekre, ahova most már minduntalan meghívták, lekiismeretesen elvégezte a feladatokat, amiket rábíztak, és amikor az államosított malom vezetését is rábízták, szinte természetesen lépte át a határt az engedelmeskedők és a parancsolók tábora között.

Ő megtanulta az engedelmeskedést, tehát parancsolni is tudott.

Ezért a malom az ő kezén, minden külön erőfeszítés és hazafias fogadkozás nélkül, zavartalanul működött, és átlag kétszer annyi búzát őrölt, mint a járás többi malma, ahol pedig tapasztalt aktivisták voltak az igazgatók.

Az eredmény nem is maradt el:

Boros Károlyt letartóztatták, és a külföldre menekült volt tulajdonosokkal való összejátszás címén bevitték a járási börtönbe, a malmot pedig valósággal megszállta az OZNA. Mindent felforgattak, mindenkit kihallgattak, kérdezősködtek Borosról, hogy hol járt, kivel barátkozott, azután ahogy jöttek, úgy el is mentek — állítólag valaki értesítette a nagybácsit —, Károly pedig másnap megjelent az irodájában, és folytatta a dolgát, ahol abbahagyta.

Soha senkinek nem panaszkodott.

Végeredményben neki csak haszna volt ebből az egész hajszából:

Miután az ellenforradalmárokkal való szövetkezést nem tudták rábizonyítani, azok, akik a sikereit ennek tulajdonították, most kénytelenek voltak elismenni a másik lehető feltevést, hogy Károly tehetséges malomigazgató.

És akit akkoriban felkapott a jó hír, az gyorsan haladt felfelé a számléltrán. Így lett belőle előbb a községi, azután a járási felvásárlási hivatal főnöke, más néven Halszemű Iván.

Otthagya a szülői házat, otthagya a falut és beköltözött a városba egy hideg szobába, amit erőszakkal utalt ki neki a városi lakáshivatal, berakott oda az elhagyott zsidó bútorokból egy ágyat, asztalt, széket és szekrényt, előfizetett a hagyma- és zsírszagú menzára, és nemsokára rájött, hogy ez az élet legalább olyan nyomorúságos, mint az, amit otthagzott.

De Ivánt ez nem izgatta túlságosan. Bizonyos volt benne, hogy elindult az úton, amelynek végén várt rá a hatalom, a teljes élet.

De ez még messze volt. Addig még szót kellett fogadni, dolgozni kellett és másokat dolgoztatni.

Iván egyikhez is, másikhoz is értett, és belevetette magát a munkába.

Munka pedig volt: egyre több, váratlanabb, értelmetlenebb és feleslegesebb. Valaki ott fent a minisztériumban mintha szüntelenül azon törte volna a fejét, hogy miként keseríthetné meg a járási hivatalnokok életét. Egy és ugyanazokat az adatokat néha háromszor is bekérték más és más feldolgozásban.

Az embernek az volt a benyomása, hogy ott fent még elolvasni

sem érkeznek azt a rengeteg jelentést és kimutatást, ami parancsukra a járási hivatalokból nap nap után szinte mázsaszámra érkezett.

Persze, ilyen gondolatokkal Iván nem foglalkozott. Inkább bent ült, ha kellett, késő éjszakáig is az irodában.

*

Így ült bent most is. Késő ősz volt már, odakint kellemetlen hideg, nyirkos idő járta, a rónaságon végigszáguldó északi szél zörgette az ablaktáblákat, tépdeste a fákról az utolsó ázott leveleket, és az irodában már kora délután lámpát kellett gyújtani.

De a bent ülő nem erről tudta, hogy ősz van, nem is arról, hogy leszüretelték már a szőlőt és behordták a kukoricát, hanem arról, hogy a járásban elkészültek már a beszolgáltatási ívek.

A kifordított valóságnak megvan az a különös tulajdonsága, hogy az ember tudatából idővel teljesen kiszorítja az igazit. Így járt Iván is. Ahogy valamikor a malomban elhitte, hogy a munka és az engedelmeség fölötte áll minden más emberi dolognak, most ugyanúgy hitte, hogy a felvásárlási hivatalok munkájától, az idejében és jól elkészített felvásárlási ívektől függ az ország gabona- és takarmányellátása. És erre mérhetetlenül büszke volt.

Nem volt veszélytelen dolog így bent ülni délután. Odafent a minisztériumban is voltak délután bejáró szorgalmas emberek, és ezek úgy próbaképpen néha felhívták a járási hivatalokat. Ha azután ott valaki felvette a kagylót, azt egykönnyen nem engedték ki a karmaik közül.

Nemcsak Iván, ők is abban a rózsaszínű révületben éltek, hogy amit csinálnak, az létfonosságú, az maga a forradalom.

Ezért az ilyen délutáni kívánságaik és parancsaik felértek egy kisebb méretű mozgosítással, és az áldozat a drót másik végén foghatta a fejét.

Nem csoda, hogy amikor az asztalán valóban megcsendült a telefon, Iván egy pillanatig habozott, mintha latolgatta volna, hogy szabad-e nem felvenni a kagylót. Azután mégis győzött a kötelességtudat.

Alighogy megszólalt a hang a vonal másik végén, egy-két ligen után, ceruzát, papírt rántott maga elé, és jegyezni kezdett, félhangon ismételve a hallottakat:

... A háztartások kategóriák és földterület szerint, átlagos hozamok, családtagok száma, ebből földműves, alkalmazott, háztar-

tásbeli, családtagok életkora, jószágállomány, baromfi, sentés, ló, szarvasmarha, baromfi... mennyi volt a tavalyi beszolgáltatás, mennyi az idei kivetés... Mindezt legkésőbb reggelig.

Rendben van, meglesz, morogta gépiesen Iván, és már letette a kagylót, amikor belenyilalt a rossz sejtés, hogy hirtelenében képtelenségre vállalkozott. Ezt nem lehet reggelig elkészíteni.

Ezt meg kellett volna mondani. De már késő volt. Elvállalta. A telefon feketén, fenyegetően hallgatott az íróasztalon.

Gondolkozni kezdett. Abban bizonyos volt, hogy a pontosan vezetett kartotékban megvannak a kért adatok, de hogy összeszedjék és rendszerezék őket úgy, ahogy a telefonáló kívánta, ahhoz legalább hat embernek kellene dolgozni több óra hosszat. Az irodában pedig rajta kívül nem volt senki.

Vallahogy össze kellene szedni az embereket.

Kiment az előszobába. Az irodaszolga néha jóval a munkaidő után is el szokott bajlódni a napi posta csomagolásával és pecsételésével, de ma már az is elment, csak a takarítónő csapkodta portörülés címén valami ronggyal az asztalok tetejét.

— Hol a Kovács? — kérdezte Károly az asszonytól.

Az abba hagyta a csapkodást, és rábámult. Bamiba képéből ki lehetett venni, hogy se azt nem tudja, ki a Kovács, se azt, hogy ki a kérdező és hogyan kell vele szemben viselkedni.

— Elment — mondta végül is azt, ami egyébként is szemmel látható volt, és tovább csapkodta az íróasztalokat, mint aki befejezettnek tekinti az ügyet. De Iván nem hagyta annyiban.

— Hova ment?

Az asszony előbb vállat vont, azután mintha megsajnálta volna ezt a mérgébe belefehéredett embert, tétován megszólalt:

— Ha azt kérdezi, aki itt a papírokat csomagolta, az nemrég ment el. Valami olyat mondott, hogy elmegy réglát hordani.

— Menjen és keresse meg — mondta Iván, de nyomban belátta, hogy hibát követett el.

Az asszony most már abba se hagyta a csapkodást, csak úgy közben vetette oda:

— Nem megyek én sehova. Van nekem itt tíz irodám, ki csinálja azt meg helyettem?

Most ő bámult az asszonyra. Alighanem mostanában kerülhetett ide és még nem tudja, hogy ő kicsoda. Mielőtt még kimondta volna a gorombaságot, amire készült, rájött, hogy semmi értelme. Most az egyszerűen teljesen tehetetlen.

Ettől valami félelemmel vegyes nyugtalanság fogta el. Egy megmagyarázhatatlan rossz érzés, hogy vele most valami helyrehozhatatlan dolog történik.

Nem maradt más választás, segítség nélkül, egyedül kellett cselekednie. Visszament az irodába, hogy előkeresse a hivatalnokok jegyzékét.

Odakint az asszony, mintha mi sem történt volna, tovább csapkodott, és, elragadtatva a jól végzett munkától, dalolni kezdett.

Iván a listán és a várostérképen kereste, hogy a hivatalnokok közül melyik lakik legközelebb. Valamennyien messze laktak, azon a tájon, ahol a nagytelkes családi házak miatt az utcák a végtelenbe nyúltak. Végül úgy találta, hogy Fekete, a takarmányreferens lakik a legközelebb. Vette a kabátját, kalapját, és elindult. Az előszobában még egy lesújtó pillantást vetett a takarítónőre, azt is tervezte, hogy kimenet bevágja maga mögött az ajtót, de meggondolta magát, és helyett inkább visszaszólt:

— Ha valaki keresne, fél óra múlva visszajövök.

— Maga tudja — morogta vissza a takarítónő.

Károly nem egészen értette, hogy mit jelent ez a válasz, de nem akart kockáztatni még egy beszélgetést. Inkább csendesén kiment.

Az utca hideg nyirkos szele egy kicsit lehűtötte, de egyúttal fokozta is iménti bizonytalan rossz érzését.

A városrész a kertés családi házakkal, ahol Fekete lakott, közvetlenül a háború előtt épült, és némelyik utcában még szám se volt a házakon. A városi hivataloknak az utóbbi években más dolguk volt. Nem értek rá házakat számolni.)

Feketék utcájában se voltak számok. Járókelő se volt a láthatáron, így hát Iván az árokparton játszó gyerekektől kérdezte meg, hogy hol lakik Fekete István.

A gyerekek előbb elhallgattak, a vállukat vonogatták, aztán egy kis kövér, holdvilágképű odaszólt a társainak:

— Biztos a Rigóék szomszédját keresi. Azt hívják Fekete úrnak, amikor sok a kukoricabeadás.

— Mit jár a szád, te hülye — szólt rá a másik, szemmel láthatóan idősebb gyerek, de már nem volt visszakozás. Megmutatták Ivánnak a házat:

— Amott, a saroktól errefelé a harmadik. Rózsák vannak a ház előtt a kertben.

Iván elindult, de a bizonytalanság rossz érzése már-már félelemmé erősödött. Ugy érezte, hogy ismeretlen vidéken jár, ahol a dol-

goknak más a helye és jelentése, mint a megszokott világban. Gyerekkorában érezte így magát, ha este a falu másik végére kellett mennie, ahol az utcasarkokon ismeretlen srácok méregették ellenégesen a jövevényt.

Mert itt van például ez a „Fekete úr”. Ő csak egyszerűen úgy ismeri, mint Fekete, és ez a megszólítás inkább egy íróasztal föléd görnyedő kabátnak szól, semmint egy embernek. A valóságban pedig... ki tudja. (Hogy is mondta a gyerek? ”Ha sok a kukoricabeadás...”

Mintha Fekete valamit is változtathatna azon.

De lehet, hogy tud is változtatni, ébredezett Ivánban a gyanú. Elvégre egy jelt, apróbb leírást a listákon senki sem vesz észre. Azután magában védeni kezdte a beosztottját. Nem is kell, hogy változtasson a listákon. Az embereknek sokszor már az is elég, hogy az illető ott dolgozik. Elég a reménységhez, meg a gyűlölethez is. Ez a „Fekete úr” pedig mind a két érzést egyformán kifejezheti.

A kutyaugatásra egy középkorú, pongyolás asszony jött elő.

— Fekete Istvánt keresem — mondta Iván. — Itt lakik?

— Itt — felelte az asszony, és végigmérte a jövevényt. — Mitetszik?

Iván egy pillanatra megszéduült, amikor arra gondolt, hogyan változik majd meg ez a merev, gögös arc, ha megtudja, hogy ő kicsoda.

— Beszélnem kell vele — mondta, és az asszony keblén ékesező brossra meredt. Szemének ez a megszokott alapállása egy pillanatra mintha visszahozta volna a biztonságérzetét, de az asszony hajthatatlan maradt.

— Sajnálom — mondta —, nem lehet.

— Elment talán valahova? — kérdezte Iván, hogy saját magának tisztes visszavonulást biztosítson, mert belenyilalt a sejtés, hogy megint úgy jár majd, mint az imént a takarítónővel.

— Nem ment el sehova — mondta meghökkenve az asszony. — Hova ment volna? Alszik!

— A hivatalából jöttem — bökte ki Iván az első figyelmeztetést, de az asszony erre is közömbös maradt.

— Tessék egy félóra múlva visszajönni, addigra felkel — és már fordult vissza a ház felé.

— Én a főnöke vagyok — játszotta ki Iván az utolsó ütőkártyát, és ez a rózsakertes ház kapujában olyan idétlenül hangzott, hogy az izgalomtól hányinger fogta el.

Az asszony ismét ránézett, mintha csak most ismerte volna fel,

hogy tulajdonképpen kivel is beszél, azután indulat nélkül, de határozottan megismételte:

— Nem keltem fel. Ez a kis délutáni pihenés az egyetlen fényűzése. Tessék megmondani, hogy miért keresi. Ha felkel, majd átadom neki az üzenetet.

Iván csak állt, nézett az asszonyra, és nem akart hinni a fülének. Még az is megfordult a fejében, hogy talán történt valami, valami különös változás a világban, amíg ő bent ült az irodában, amiről mindenki tud, csak ő nem, és aminek folytán ő már nem az, aki volt.

Mert a háború előtt és a háború alatt előfordult, hogy valaki, akinek más megélhetése is volt, pökhendien viselkedett a sváb mal-mossal. Ezt Iván megértette, mert egyik oldalon is, másikon is személyes érdekről volt szó.

De hogy most, a háború után, valaki vagy annak családtagja szembe mert volna szállni a kifejezett feljebbvalói paranccsal, vagyis hogy a saját személyes érdekét és kényelmét nyíltan a közösségi érdek fölé merje emelni — ilyet még nem hallott.

Ki tudja, hogyan végződött volna az egész, ha közben ki nem nyílik a lakásajtó és meg nem jelenik házikabátban, kócosan és álmosan Fekete István.

— Mi van Erzsi? Engem keres valaki? — kérdezte, mert nem láthatta a félig nyitott kapun kívül álló Ivánt.

— Az irodából keresnek — válaszolt az asszony. — Mondtam, hogy még alszol.

— Nem aludtam. Nem bírok aludni. Valami nincs velem rendben az utóbbi időben — morogta inkább önmagának Fekete, és közben kicsoszogott a kapuig:

— Ki keres?

Amikor a kapun kívül megpillantotta Ivánt, meghökkent, de azután elmosolyodott.

— Á, a főnök elvtárs! Ez aztán a meglepetés. Tessék bejönni. Odabent kellemesebb beszélgetni, mint itt a szélben.

Iván ellenkezni akart. Ebben a hangulatban ezt a meghívást is inzultusnak érezte. Fekete egészen bizonyosan tudja, hogy ő még sohasem vizitelgetett az alantasainál, tehát a jövetellének most komoly oka van. Ha mégis úgy tesz, mintha nem tudná, akkor bizonyosan gúnyolódik és komédiázik.

De ez a felháborodás csak egy pillanatig tartott, és máris átesett az ellenkező végletbe:

A meghívás ugyanis természetesen és magától értetődően, szinte szívélyesen hangzott, Fekete úgy mondta, ahogy egyenrangúak beszélgetnek egymással, és Iván úgy érezte, hogy sértés lenne vissza-utasítani.

Ezért inkább szó nélkül belépett a kapun.

— A feleségem — mondta Fekete, és Iván kezét fogott az asszonnyal, akinek szigorú arca most már valamennyire megenyhült.

— Boros Károly vagyok — mondta ő, és erre mintha valami gúnyos rándulás futott volna végig Feketéék arcán.

Iván a kertet nézte.

— Ez a feleségem műve — kapta el a pillantását Fekete. — Csak most már ősz van és megkopott. Nemsokára be kell majd takarni a rózsafákat.

— Szép lehet nyáron — bókoltt kötelességszerűen Iván, és nem nézett az asszonyra. Még nem tudta neki egészen megbocsátani az iménti megaláztatást.

— Szép — mondta Fekete —, de ne álljunk itt. Tessék bejönni. Megiszunk egy kávét, közben én is rendbe hozom magam, és beszélgethetünk.

Az előszobában lerakta a kabátját, kalapját, azután bevezették a nappaliba. Fekete elment mosakodni, öltözködni, az asszony pedig bocsánatot kérve, hogy egy pár percre magára hagyja, kiment a konyhába megfőzni a kávét.

Hogy egyedül maradt, körülnézett a szobában. A padlót hatalmas puha szőnyeg borította, a heverőn és a karosszékeken, az akkori, szegénység diktálta divatnak megfelelően, frissen vasalt, virágos vászonhuzat tarkállott, elrejtve a bútor eredeti színét és esetleg, kopott szövetét. Az ablaknál kovácsoltvas állványon cserepes virágok, a falakon festmények és reprodukciók, az ebédlőszekrényen pedig egy fiatal fiú és egy lány bekeretezett fényképe.

Az egész szoba valami különös melegséget és ugyanakkor valami csendes, ravasz öntudatot és méltóságot sugárzott, ami meglepte Ivánt.

Előbb azon gondolkodott, hogy nem így képzelte el a hivatalnokai otthonát, de amikor feltette magának a kérdést, hogy hogyan képzelte el, nem tudott válaszolni. Rájött, hogy sehogyan sem.

És erről van szó!

Nem tudta, nem is akarta ezeket az embereket másképp elképzelni, mint ahogy az irodában látta őket, és ezért most valami bűntudat fogta el.

Az asszony bejött, és egy tálcán hozta a gőzölgő kávé. Most már egészen megváltozott. Arcáról eltűnt a szigor, kedves volt és mosolygott.

— Kávé tekintetében kivételes helyzetben vagyunk — mondta az asszony, miközben a tálcát letette az asztalra. — Az uram fivére kint él Dél-Amerikában, és majdnem minden hónapban kapunk tőle csomagot. Hiába írtuk neki már néhányszor, hogy nem kell — folytatta, egy gyanakvó pillantást vetve Ivánra —, hogy van mindenünk, ő csak küldi, mert ott azt hiszik, hogy Európában éhínség van. Legjobban a kávénak örülünk, mert azt mind a ketten szeretjük. Már a gyerekek is rákaptak, pedig azt mondják, hogy a fiatal szervezetnek nem tesz jót. De hát tudja hogy van, hiába beszél nekik az ember. Magának van családja?

— Nincs. Még nőtlen vagyok — felelte Iván, és úgy hallgatta saját magát, mint egy idegent.

— Persze, hiszen még fiatal — mondta az asszony, és rápillantott, azután, tévován ugyan, de egy kis hízelgéssel a hangjában hozzátette —, és ilyen fiatalon már ilyen sokra vitte.

Iván nem tudta, hogy mit mondjon. Az asszony észrevette a zavarát, és hogy átsegítse, megint a gyerekekről kezdett beszélni.

— Az a szerencsénk, hogy egyébként komoly, szófogadó gyerekek. Szeretnek bennünket. Az apjukat istenítik. De hát csoda is lenne, ha nem ilyenek lennének. Amióta megszülettek, egyebet se kaptak, egyebet se láttak ebben a házban, csak a szeretetet.

— Ez a legfontosabb — vette fel a fonalat Károly, de belevörösödött. Amint kimondta, az a rossz érzése támadt, hogy olyasmiről beszél, amiről fogalma sincs. Közben megpróbálta maga elé képzelni Feketét a maga isteni minőségében, de nem sikerült. Ettől még inkább zavarba jött, mint akit valamin rajtakaptak, és megkérdezte:

— Nagyok már a gyerekek?

A kérdés buta volt és értelmetlen, hiszen a keretes nagy fénykép ott állt előtte az ebédlőszekrényen, de az asszonyt ez nem zavarta.

— Nagyok — bölintott. — A fiú a fővárosban van. Egyetemre jár. Gépészmérnök lesz belőle, ha igaz. A lány tavaszra érettségizik. Nem tudom, hogy abból mi lesz. Semmi más nem érdekli, csak a politika. Máris valami halljakend ott az újfúsnágnál. Az apja meg csak buzdítja. Egyre azt mondogatja neki, hogy még miniszterelnök is lehet belőle.

— Szép képek — mondta most Iván a falakra nézve, de közben alig látta őket, csak mondta, nehogy az asszony kezdjen valami

más témát, amit nem tudott megfogalmazni, de aminek a jelenlétét rögeszmeként érezte mint fenyegetést, valahányszor így beszéltek valakivel a túlloldalról.

— Reprodukciók — mondta válaszul az asszony. — Kivéve azt a kettőt. Azokat én festettem. Érettségi után képzőművészeti akadémiaira akartam menni. Azt mondták, hogy nem vagyok tehetségtelen. De azután — könnyedén rándított a vállán —, tudja már, hogy van ez a nőkkal. Férjhez mentem, jöttek a gyerekek, és úgy gondoltam, hogy az otthonom, a családom fontosabb nekem, mint a művészet. És higgye el, hogy nem bántam meg.

— Persze — mondta Iván. Érezte, hogy még valamit kellene mondania, talán a képekről, talán a családi életéről, de nem jutott eszébe semmi.

Ezért megpróbált inkább a munkára gondolni, a telefonos parancsra, ami miatt idejött. Legnagyobb csodálkozására az most valami távoli, szinte valóságoszerűtlen dolognak tűnt.

Szerencsére az asszony nem is várt tőle valami különösen épületes választ, mert hirtelen hátrafordult a széken, arra, amerre feltehetően a mosdó vagy a fürdőszoba volt, és kikialtott:

— Pista, siess már, ne cicomázd magad annyit, mert egészen elhűl a kávé.

— Máris megyek — hangzott az ajtó mögül, és a következő pillanatban frissen borotválva megjelent Fekete, de továbbra is házikabátban és papucsban.

Iván nem tudta mire vélni a dolgot, de azután eszébe jutott, hogy még nem is mondta el a jövelele célját. Fekete még mindig azt hitte, hogy ő csak látogatóba jött, de nem is kérdez semmit. Ezt viszont roppant különösnek találta. Ismét felébredt benne a gyanú, hogy Fekete tulajdonképpen játszik vele.

Gerjedni kezdett benne az indulat, és erősödött a szándéka, hogy félbeszakítsa ezt az idillt, de Feketének nem hagyták annyi ideig egyedül a gondolataival, hogy az meg is érthessen. Az asszony betöltötte a kávékat, amely valóban olyan erős és illatos volt, amilyent Iván még soha nem ivott, elébe tette a cukortartót, és megkérte, hogy kedve szerint édesítsen. Szorgoskodott, tett-vett körülötte, és ebben a légkörben igazán nem lehetett kellemetlen dolgokról beszélni vagy parancsolgatni. Iván szinte kétségbeesett.

Azután ismét Fekete szólalt meg:

— Magának is jól jön egy kis pihenő. Jól tette, hogy kilátogatott hozzánk. Itt nem úgy van, mint bent a belvárosban. Itt csend van,

tiszta a levegő. Különösen tavasszal szép, amikor a gyümölcsfák virágoznak. Jöjjön el egyszer. Szívesen látjuk.

Iván hallgatta a szavakat, észrevette, hogy Fekete még véletlenül sem szólította egyszer se főnöknek, és abban, amit mondott, hiába keresett valami megalázkodást vagy hízelgést. Az úgy hangzott, hogy „én őszintén mondom, te pedig tégy, ahogy jónak látod”.

Így a meghívást elkönyvelte magában, de az elmaradt főnök megszólítás nem hagyott neki nyugtot.

Végül megértette, hogy ez a nyitja mindennek. Itt nem ő a főnök, nem ő a fontos, hanem Fekete. Itt a másik parancsol, és miatta történik, ami történik. Egyszeriben kicsinynek, jelentéktelennek érezte magát, ez a cingár emberke pedig mintha egyre nőtt volna, egészen a mennyezetig.

Ezért már egészen természetesnek vette, amikor amaz bizalmaskodva végre megkérdezte:

— Odabent mi újság? Történt valami délután?

— Történt — mondta Iván. — Telefonáltak a minisztériumból. Kimutatásokat kérnek.

— Ezért nem jó délután is bemenni — mondta Fekete. — A minisztériumban rengeteg a vidéki. Berendelte őket az államérdek a fővárosba, a családjuk meg ott maradt vidéken. Most olyanok, mint a kivert kutya. Nem tudnak önmagukkal mit kezdeni, hát délután is bejárnak az irodába, és unalmukban telefonálnak. Milyen adatokat kérnek már megint?

Iván, mint valami kisdíák, felmondta, hogy mit követel a hang a vonal tulsó végéről.

— Határidő? — kérdezte hivatalos hangon Fekete.

— Holnap reggel.

— Sejtettem — mondta Fekete, de egy szóval sem ajánlotta, hogy bemegy és segít elkészíteni a kimutatást. Ellenkezőleg, kényelmesen hátradőlt a széken, az asztalon levő dobozból szivart vett elő:

— Tudom, hogy nem szivarozik, de ha van kedve, ezt esetleg megpróbálhatná. Brazil. Ezzel is a fivérem lát el Dél-Amerikából. Biztosan mesélte már a feleségem. Minden hónapban küld csomagot, pedig már néhányszor megírtuk neki, hogy nem kell. Sehogy se akarja elhinni, hogy nem fenyeget bennünket éhhalál.

— Persze, ők nem tudják — mondta szórakozottan Iván, aki most, hogy a férj is szabadkozott, már egészen bizonyos volt ben-

ne, hogy valami turpisság van a brazil csomagok körül, de pillanatnyilag ez nem érdekelte.

Azon gondolkodott, hogy mitévő legyen a munkával.

Ezek után szó se lehetett arról, hogy megparancsolja Feketének, hogy járja be a várost és hívja össze a hivatalnokokat. Nemcsak abban volt biztos, hogy Fekete valami módon megtagadná a parancs végrehajtását, de abban is, hogy ő ezt a parancsot ezek után már nem tudná kimondani. Így tehát a további tartózkodás feleslegesnek látszott.

— Én akkor megyek — mondta, és szedelőzködni kezdett.

— Ne menjen még. Nemsokára hazajön a kislányunk az iskolából — mondta az asszony —, akkor mindjárt vidám lesz minden. Ha hazajön, az olyan, mintha kisütne a nap. Szeretném, ha megismerkedne velem.

— Sajnálom — mondta szárazon Iván —, be kell még megnem az irodába. Dolgom van még.

— Jó, ha dolga van, nem akarjuk tartóztatni — mondta Fekete, és felállt —, de mindig szívesen látjuk.

Az asszony felkapta a szót.

— Tudja mit? Eljöhét most vasárnap. Jöjjön el ebédre. A menzakereskedés után jólesik majd egy igazi vasárnapi húsleves.

— Köszönöm a meghívást, de nem ígérhetem biztosra.

Amíg Iván vette a kabátját, az asszony kiszaladt a konyhába, és egy kis csomaggal jött vissza:

— Ha nem sértjük meg vele... egy kis kávé! Mostanában nehezen lehet hozzájutni, nekünk meg annyi van belőle, hogy nem tudunk vele mit kezdeni. Kereskedni nem akarunk, hát így osztogatjuk a barátainknak...

— Már a barátjuknak is kineveztek — gondolta Iván bosszúsan, és szabadkozni akadt, de az asszony a kabátja zsebébe csúsztotta a csomagot, mint az iskolába induló gyereknek az uzsonnát. Nagy gyakorlata lehetett benne.

— Ne is ellenkezzen — mondta Fekete, és mosolygott —, amit ő elhatároz, annak úgy kell lenni.

Elindultak. Amikor az ajtóban elköszönt az asszonytól, az még egyszer eszébe juttatta:

— Vasárnap, holnapután, ne felejtse el. Pontosan délben szoktunk ebédelni.

Fekete kísérté ki. Már kint voltak a kapuban, amikor úgy mellékesen megjegyezte:

— Azt hiszem felesleges lenne most bemennem. Abból a kimutatásból pedig, amit ma kértek, ne csináljon magának gondot. Bizsa csak rám — nevetett cinkosan —, négy nappal ezelőtt küldtük majdnem ugyanezeket az adatokat a statisztikai hivatalnak. Reggel lemásoljuk, beleírjuk a hiányzót, a küldönc elviszi a délelőtti vonattal, és minden rendben lesz.

Iván úgy nézett rá, mintha kísértetet látna.

Hogy Fekete csúfot űzött belőle, amiben most már bizonyos volt, az csendesesen dühítette. De valósággal elszörnyedt, amikor tudatossá vált benne, milyen ujjongó megkönnyebbüléssel vette tudomásul, hogy nem kell tovább szaladgálnia, nem kell aggódnia, a minisztériumi parancs kérdése megoldódott.

Holnap reggel, egy kézvonással megoldja Fekete, az Isten.

*

Elgondolkozva ballagott a város felé.

Az árokparton már megfogyatkoztak a gyerekek, de Ivánnak ennek ellenére az volt az érzése, hogy rengetegen vannak és valamenynyien őt bámulják tágra nyílt szemekkel.

Meggyorsította a lépteit, hogy minél előbb szabaduljon tőlük.

Menet közben az jutott eszébe, hogy hazudni kellett volna Feketééknek. Azt kellett volna mondani, hogy van családja, van felesége, vannak gyerekei!

Mert most már bizonyos volt benne, hogy a tizenkét ember közül, akinek ő többnyire csak az íróasztal fölé görnyedő hátát látta, tíznek van már iskolás fia, vagy „napsugár” lánya.

Mindenkinek van valakije, csak neki nincs senkiije, a kerek égvilágon.

És holnap ott lesznek az irodában mind a tizenketten, akiknek az igazi arcát ő még tulajdonképpen sohasem látta.

Ez annyira megdöbbenette, hogy egy utcasarkon megállt, és nem tudta, merre is menjen.

A zsebét húzta a kávéscsomag, mint megtestesült értelmetlenség. Mit csináljon vele? Nincs mivel megdarálni, nincs hol megfőzni, nincs kivel megosztani.

Először gondolt bele, hogy a szobájába nem mehet. Hideg, sötét barlang. Mintha nem is létezne a valóságban, és csak valami hideg-lelős rossz álomból emlékezne rá,

Egyetlen elfogadható valóságként a városháza maradt.

Felment az irodába, és meggyújtotta a lámpát.

Munkát vett elő, napi kimutatásokat a beszolgáltatásról, és megpróbált belemélyedni a számokba, de valahogy nem ment.

Legalábbis nem úgy, mint máskor.

A számokat ő sose tekintette csak számoknak. Mindig szinte tapinthatóan érezte a mennyiséget, az anyagot, amit kifejeztek.

Különös volt, hogy most nem érzett semmit. Elpuhultak a számok, ellágyultak, elérdektelenedtek. Azon vette magát észre, hogy pillanatonként a papíron nem is lát semmit.

Azután meg képek, élőlények jelentek meg a számoszlopok mögött, és minél jobban erőlködött, hogy tekintetét a számoszlopokon tartsa, annál jobban tolokodtak előre a képek, az alakok. Mintha csakugyan élnének, szinte kiléptek a papírról, visszabámultak rá.

Az egyik, karosszékekben, ernyős lámpa alatt újságot olvasott, a másik éppen vacsorázott, és intett neki a szalvétával, a harmadik asszony válla fölött kacsintott rá, a negyedik poharat emelt, mintha felköszöntené, de sorban mind gúnyosan nevettek, és valamenynyien, ez volt a különös, egyik kezükben vastag papírköteget egyensúlyoztak, amelyen az állt, hogy kimutatás. Egy ideig billegtették, aztán egyik a másik után odadobta neki a papírköteget, és azt kiabálta, amit Fekete mondott:

— Sose idegeskedjen, majd reggel megcsináljuk.

Hullottak a papírcsomagok elébe az íróasztalra, sehogy se akartak kifogni a dobálók kezéből, és már azzal fenyegették, hogy betemetik.

Ő tiltakozni akart, hogy nem bírja tovább, de mielőtt még szólhatott volna, megcsörrent a telefon, és a minisztériumból követelték, hogy azonnal készítsen kimutatást az emberei boldogságáról, mind a tizenketőről a következő rovatok szerint:

Hány boldog család van, miért boldogok, mióta boldogok, meddig lesznek boldogok, fizetnek-e adót a boldogság után, hol értékesítik a boldogságfeleslegüket, továbbá, hogy ki, mikor és milyen iktatószámmal hagyta jóvá a boldogságukat.

Szabadkozni akart, hogy ez nem az ő ügyköre, nincsenek ilyen adatai, de nem lehetett, mert már csörgött a másik telefon, és a másik minisztérium sürgős kimutatást követelt az alibérleti, hónapos és kiutalt szobákról, pontos adatokat arról, hogy mennyi bennük a sötétség és mennyi a magány.

— Ezt nem lehet, ez képtelenség, honnan szedjem én ezeket az adatokat? — nyöszörögte, de ebben a pillanatban ismét megjelent

Fekete és a többiek. Valamennyien házikabátban voltak, szivar füstölgött a szájukban, és hahotázva kiabálták:

— Sose idegeskedjen, majd reggel megcsináljuk.

Erre felébredt.

Kint a folyosón a hazafelé induló takarítónők évődtek valakivel, talán az ügyeletes portással, és időnként kórusban hangosan felnevettek.

Iván megtapogatta a homlokát. Csuromvíz volt.

Eszébe jutott, hogy ha most ő lenne Fekete, akkor az az asszony fölébe hajolna, megtörölné, azután megsimogatná a verítékes homlokát. A lánya pedig kávéfőz.

Milyen egyszerű volt az, még ma reggel is, hogy a világ kétféle emberekre oszlik, azokra, akik parancsolnak és azokra, akik engedelmeskednek.

Most már nem volt ebben annyira bizonyos. Kezdte sejteni, hogy a dolog nem ilyen egyszerű. A parancsoláson és az engedelmisségen kívül sok minden egyéből is függ a világ és az ember sorsa. Az engedelmeskedők nemcsak engedelmeskednek, a parancsolók néha hiába parancsolnak...

Osszerázkódott.

Már abban sem volt bizonyos, hogy jól választott, amikor annyira igyekezett a parancsolók közé kerülni, amikor annyira hitt abban a kézzelfogható és szemmel látható igazságban, hogy minden lázadások és forradalmak után mindig lesznek, akik parancsolnak és lesznek, akik engedelmeskednek.

A parancsolók világát most már inkább úgy érezte, mint valami szigetet, amelyet tenger vesz körül: a Fekete Istvánok az asszonyaikkal, gyerekeikkel.

Nem fenyegetősen, mert Feketéék sose fenyegetnek. Nincs rá okuk. Ők elegendők önmaguknak. Ők csak körülvesznek.

Az irodában nehéz, fojtó volt a levegő.

Fiókba zárta a kimutatásokat, vette a kabátját, és kiment.

A folyosók már sötétek voltak. A takarítóasszonyok is elmentek. Sehol egy hang nem hallatszott.

*

Kint az utcán, a kora estében összesűrűsödtek körülötte a lámpák és az emberek. Ez valahogy jólesett. Könnyebben lélegzett.

A kirakatok is ki voltak már világítva. Igaz, az egykor csillogó

boltok kirakataiban áru helyett poros csomagolópapírra és egy-két ottfeljtett forradalmi plakátra világítottak a csupaszon lógó villanykörtek, olyanokra, hogy „Éljen május elseje”, „Előre az új munkagyőzelmekben”, „Teljesítsük a tavaszi vetés tervét”.

Csak az iparosok kirakatai igyekeztek még valamennyire tartani a régi csillogást. Legáltalábbis azok, akiknek még volt anyagjuk, mint a képkeretezők, művirágkészítők, vagy azok, akik javításokat vállaltak és a kirakatba mintát raktak: egy rossz vekkerórát, írógépet, rádiót. A többiek a kor szellemében megelégedtek egy felirattal: „Rendelésre női és férfiruhát... cipőt... ékszert... — hozott anyagból”.

Tulajdonképpen nem volt mit nézni a kirakatokon.

Az egyiknél Iván mégis megállt.

Elöl dísztárgyak, lámpaernyők, művirágcsokrok, odabent az üzletben pedig, egy állólámpa fényében a munkaasztal fölé hajolva, egy szelíd arcú, barna asszony lámpaernyőt varrt.

Iván sokáig nézte a kirakatot. Az igazat megvallva, az asszonyt nézte. Volt az arckifejezésében valami különös, valami megnyugtató szomorúság. Nem hasonlított rá, de mégis olyan volt, mint az a másik asszony délután. Mint Feketéné.

Ismeretlen világ.

Erről eszébe jutott a meghívás. Vasárnap ebéd. Lesz húsleves májgombóccal vagy hosszútésztával, és ott lesz a lányuk is.

Valamit venni kellene — jutott eszébe —, valami ajándékot. Oda nem lehet üres kézzel beállítani.

Örült, hogy van miért bemenni az üzletbe.

Amikor megnyitotta az ajtót, a feje felett felcsilingelt a csengő, és az asszony felállt a munkája mellől.

— Jó estét — mondta Iván.

— Jó estét, Boros úr.

— Maga ismer engem? — kérdezte Iván meglepetten.

— Kicsi ez a város. Ki ne ismerné Boros Károlyt? — mosolygott el szomorúként az asszony. — Mi minden idevalósít ismerünk.

— Idevalósít?

— Maga most már idevalósi. Idestova két esztendeje.

— Hát, igen — ismerte el Boros. — Két esztendeje. Amióta beszolgáltatás van.

— Igen — bólintott az asszony —, amióta beszolgáltatás van.

És a maga szomorú módján mosolygott.

Boros csak most vette észre, hogy az asszony gyászruhában van.

Erről eszébe jutottak a mesék az éjszakai kihallgatásokról, verésekről, Ibausztepésekről, öngyilkosságokról.

Tulajdonképpen sose hitt egészen ezekben a mesékben. A számok világát minden tapinthatósága ellenére absztraktnak tartotta, mint egy matematikai műveletet vagy egy sakkjátszmát.

Hogyan léphet a szám az élet helyébe? Hogyan lehet valaki öngyilkos csak azért, mert valami számok nem egyeznek?

Igyekezett elhessegetni magától ezeket a gondolatokat, és főképp azt a gyanút, hogy ennek az asszonynak valami köze lehet a parasztokhoz és a beszolgáltatáshoz.

Riadtan érezte, hogy nem akarja elveszíteni ezt az asszonyt, mintha legalábbis az övé lenne.

— Mivel szolgálhatok? — kérdezte amaz szelíden, mintha a kezénél fogva vezetné vissza a valóságba.

— Szeretnék valamit — motyogta Boros —, magam se tudom, valami ajándékot.

— Valakinek, akit nagyon szeret?

Boros zavarba jött.

— Nem lehet a gombjára nézni — gondolta —, mert azt fogja hinni, hogy a mellét bámulom. Ha pedig a szemébe nézek, akkor csak az igazat lehet mondani.

És egyre kellemetlenebbül érezte magát.

Az asszony pedig most már huncutul mosolygott.

— Tudja, nekem az a véleményem, hogy ha az ember otthonba viszi az ajándékot, akkor valamiképpen vigyen világosságot. Nézze például ezt a szép kis asztali lámpát.

— A lámpa munka — bökte ki Boros a bölcsességet, amire őt tanította az élet.

— A lámpa fény — rázta meg a fejét a másik. — A fény pedig palást. Behorítja azokat, akik összegyűlnek alatta. Akik szeretik egymást.

Borosnak önkéntelenül is eszébe jutottak Feketéék.

— Csak azok gyűlnek össze, akik szeretik egymást? — kérdezte csúfondárosan.

Az asszony szeme elsötétült:

— Nemcsak azok — mondta —, de csak azok számítanak.

Boros érezte, hogy már megint süllyed az ő világa, de csodálatosan nem fáj. Valahol olvasta, hogy ha az ember meleg fürdővízben felvágja az ereit, akkor lágyan, észrevétlenül folyik el belőle az élet.

Ez is olyan. Nincs már ereje tiltakozni, és nem is látja értelmét. Csupán még egy tétova kérdés:

— És ha csak én szeretek?

Az asszony haragosan rázza a fejét, nem is hagyja, hogy befejezze:

— Miért nevezi azt maga szeretetnek? A szeretet nem birtoklás. A szeretet: az lenni valakinek, mint meleg, mint érintés, mint szó, mint tekintet...

Boros bólint.

Megértette, hogy amiről ez az asszony beszél, az egészen más. Az a mód, ahogyan létezni lehet.

Minden más mód elemészi önmagát.

Ezzel egyszeriben az is megvilágosodott előtte, hogy csak azok tudnak ilyen szépen szomorúak lenni, akik adnak.

Mert az igazi szerelmet nem lehet elveszíteni. Az akkor is van, amikor nem kell senkinek, mert nem visszfény, nem viszonzás vagy viszonyulás, hanem a létezés módja.

Olyan az, mint a forrás.

Ránézett az asszonyra. Láta, hogy annak megenyhült a tekintete, hogy mosolyog, mintha hallotta volna az ő gondolatait. Ő is elmosolyodott.

— Ugye elviszi a lámpát? — kérdezte amaz szinte könnyörögve.

Boros bólintott, és pénzt kotort elő a zsebéből.

— Nem kell — mondta riadtan az asszony —, ezt magának csináltam.

— Nekem?

— Igen, megfogadtam. Amikor egyedül maradtam. Voltak itt már mások is. És azóta mindig visszajönnek.

Boros bólintott. Ezt egészen természetesnek találta.

Kint az utcán, hóna alatt a lámpával, úgy érezte, mintha vidámbb lenne körülötte a város.

Maga is mosolyoghatott, mert az emberek lépten-nyomon jó esztét kívántak neki.

Talán azok — gondolta —, akik máskor nem mertek volna megszólítani.

Vigyázott, hogy mindenkinek illendően visszaköszönjön.

Közben azt tervezgette, hogy ha hazaér a szobájába, bekapcsolja a lámpát és begyűjt, hogy jó meleg legyen.

Vasárnap pedig okvetlenül elmegy Feketéékhez.

De holnap még vissza kell menni az asszonyhoz ajándékot venni. Mert a lámpát, azt megtartja magának.

Így játszott magában a gondolatokkal, és nevetett.

Valahol persze ott lopakodott a tudatában a jelentés is, amit reggel okvetlenül be kell küldeni a minisztériumnak, de ez csak úgy felötlött néha, mint valami egészen mellékes, egészen jelentéktelen dolog